

Förord till den svenska utgåvan

De senaste tvåhundra åren har andelen demokratier i världen ökat under tre perioder: från mitten av 1800-talet till början av 1920-talet, från andra världskrigets slut till början av 1960-talet och från mitten av 1970-talet fram till alldeles nyligen. Mellan dessa perioder har demokratin trängts tillbaka. Så skedde under mellankrigstiden, när fascistiska ledare grep makten i länder som Italien, Tyskland och Österrike. Så skedde också på 1960- och 1970-talen, under kalla kriget, när militären tog över i många demokratiska stater i Latinamerika, Afrika och Asien.

I dag, ett par decennier in på 2000-talet, befätar många historiker, samhällsvetare och andra bedömare att den långa tredje demokratiseringsvågen har ebbat ut och att en ny period av tillbakagång väntar. I vår egen världsdelen, Europa, beror pessimismen i första hand på den auktoritära utvecklingen i länder som Polen, Ryssland, Turkiet och Ungern. I USA beror pessimismen på den sällsynt hänsynslösa valkampanjen 2016 och president Donald Trumps många brott mot normer som brukar tas för givna i demokratiska samhällen.

Den 16 december 2016, någon månad efter att Donald Trump valdes till president, publicerade tidningen *New York Times* en debattartikel med rubriken "Is Donald Trump a Threat to Democracy?" ("Är Donald Trump ett hot mot demokratin?"). Författarna var Steven Levitsky och Daniel Ziblatt, båda professorer i statsvetenskap

vid Harvarduniversitetet. Artikeln kan i efterhand läsas som ett slags programförklaring för boken *Så där demokrater*, vilken nu görs tillgänglig i svensk översättning.

Levitsky och Ziblatt är amerikaner, men närmar sig i *Så där demokrater* den politiska situationen i USA utifrån, vilket hänger samman med att författarna är experter på demokratins seger och kris i andra delar av världen. Daniel Ziblatt är en kändare av europeisk politik, särskilt den första demokratiseringsvägen under 1800-talet och i början av 1900-talet och demokratins tillbakagång under mellankrigstiden. Steven Levitsky är Latinamerikaexpert och har tillsammans med en annan statsvetare, Lucan Way, skrivit flera inflytelserika arbeten om de hybrider mellan demokrati och diktatur som har vuxit fram sedan kalla krigets slut – styrelseskick i vilka demokratiska former iakttas, men auktoritära ledare härskar.

Författarna vill förstå utvecklingen i dagens USA genom att se till historiska erfarenheter och andra länders erfarenheter, vilket är typiskt för den gren av statsvetenskapen ur vilken Levitskys och Ziblatts forskning har vuxit fram: jämförande politik.

Resonemangen i *Så där demokrater* går bland annat tillbaka på den jämförande forskning om demokratisering och demokratiska sammanbrott som Levitsky och Ziblatt själva har bedrivit sedan 1990-talet. Idén om hybridregimer, i vilka formellt valda politiska ledare behåller makten genom propaganda, valfusk och trakasserier, är en viktig utgångspunkt för bokens analys av USA:s problem. Det samma gäller en annan idé som är hämtad ur Levitskys tidigare forskning: att informella normer, inte i första hand formella institutioner, avgör om demokratiska styrelseskick överlever och fungerar väl.

Daniel Ziblatts senaste stora akademiska arbete, *Conservative Parties and the Birth of Democracy*, handlar om den roll starka politiska partier har spelat för att befästa demokratin i Västeuropa. USA:s politiska partier spelar på motsvarande vis en central roll

i *Så där demokrater*. Mer allmänt är Levitskys och Ziblatts bok ett exempel på den "historiska vändning" i samhällsvetenskapliga studier av demokrati och demokratisering som Ziblatt tidigare har beskrivit och propagerat för tillsammans med en annan statsvetare, Giovanni Cappoccia. Den som vill förstå samtiden måste veta något om de långa historiska förloppen.

Författarna till *Så där demokrater* vänder sig mot en vanlig tolkning av USA:s politiska historia, enligt vilken den mer än 230 år gamla författningen är så sinnrikt konstruerad att den i sig bevarar folkstryret. Så är det inte, menar Levitsky och Ziblatt. De lägger större vikt vid de politiska partierna och vid politiska normer som växte fram långt efter att författningen skrevs. På senare år har partierna fösvagats och normerna lösts upp. Däri, menar författarna, består demokratins kris i dagens USA.

Levitskys och Ziblatts beskrivning av den amerikanska demokratins problem är inte okontroversiell. En viktig invändning tar de själva upp. De normer som reglerade de politiska konflikterna i USA mellan slutet av 1800-talet och mitten av 1960-talet växte fram i ett rasistiskt system som vidmakthöll den vita befolkningens överhöghet i sydstaterna och höll de forna slavarna och deras ärtlingar borta från den politiska makten. Levitskys och Ziblatts svar är att de inte önskar återvända till det förflutna, utan värnar om demokratiska normer som passar ett jämlikt och anständigt samhälle.

Till den utgåva av *Så där demokrater* som ligger till grund för den svenska översättningen har författarna fogat ett kort avsnitt om den politiska situationen i Europa. Men Levitskys och Ziblatts huvudsyfte är, helt naturligt, att förstå dagens USA. Många av resonemangen i boken är därför inte direkt tillämpliga i andra länder, som Sverige. USA har ett majoritetsvals-system, varför den lagstiftande församlingen, kongressen, domineras av två partier. Sverige har ett proportionellt valsystem och många partier. USA:s kongress

har två kammare, representanthuset och senaten; riksdagen har en. I USA är presidenten på samma gång stats- och regeringschef; i Sverige är kungen statschef och statsministern regeringschef. USA är en federation, vilket innebär att den politiska makten är uppdelad mellan regeringen i Washington, DC och de femtio delstaterna; Sverige är en enhetsstat. USA:s högsta domstol underkänner ofta lagar och förordningar; svenska domstolar har den rätten, men använder den sällan.

Många av de handlingar, förlopp och utvecklingsrendenser som beskrivs i *Så där demokratier* är med andra ord specifika för det amerikanska fallet. Beslutsformerna i senaten och förhållandet mellan Högsta domstolen, presidenten och kongressen spelar till exempel en viktig roll i framställningen – vilket inte hindrar att svenska läsare har glädje av läsningen, särskilt med tanke på USA:s framträdande roll i världspolitiken.

På ett mer allmänt plan är slutsatserna i *Så där demokratier* också i hög grad relevanta för den som vill förstå de utmaningar Sverige och Europa står inför. Inte heller i vårt land kan demokratin tas för givet. Det är lätt att glömma att den svenska demokratin är mindre än erhundra år gammal. Så sent som 1917 försökte Gustaf V tillsätta en regering som inte hade stöd i riksdagen. Först 1918 beslutade riksdagen att införa allmän och lika rösträtt för män. Först 1919 togs det första formella beslutet om kvinnlig rösträtt. I skrivande stund, sommaren 2020, finns ungefär två tusen svenskar i livet som föddes innan det första fullt demokratiska valet ägde rum år 1921.

Enligt Levitsky och Ziblatt är huvudorsakerna till demokratiens kris i USA att de politiska partierna har försvagats och att normerna i det politiska systemet håller på att lösas upp. Gäller samma sak de svenska politiska partierna och normerna i det svenska politiska livet?

Jag tror inte det, även om det finns oroande tendenser också i Sverige. De politiska partierna har förlorat många av sina medlemmar under de senaste tre decennierna, men de har alltför den kontrollfunktion Levitsky och Ziblatt ser som allra viktigast, nämligen att välja ut de kandidater som ställer upp i valen. Det innebär i sin tur att partidisciplinen är mycket hög i riksdagen. Den möjlighet till personröstning som infördes på 1990-talet har inte berövat partierna deras makt att utse kandidater eftersom det fortsatt är partierna som avgör vilka personer väljarna har att välja mellan. Det finns politiska debatter som har hävdats att partidisciplinen och partiorganisationernas nomineringsmakt underminerar demokratin i Sverige. Om resonemangen i *Så där demokratier* stämmer skall dessa mekanismer snarare ses som viktiga delar av demokratiens självförsvår.

Informella normer spelar lika stor roll i det svenska politiska systemet som i USA:s. Det politiska spelet i Sverige regleras inte bara av grundlagen, 1974 års regeringsform eller den lag som styr riksdagens arbete, riksdagsordningen, utan också av informella normer och konventioner. Det gäller såväl regeringsbildningen, lagstiftningsarbetet och budgetprocessen som riksdagens kontrollmakt. I några fall har viktiga normer utmanats under 2010-talet, såsom under hösten 2014, när Sverigedemokraterna bröt mot normen att ett parti inte bör delta i en omröstning i riksdagen om det egna förslaget har fallit i en tidigare omröstning. Men den skoningslösa institutionella krigföring Levitsky och Ziblatt beskriver i *Så där demokratier* har Sverige inte upplevt.

Det är något att glädjas åt och slå vakt om. Demokratier fungerar bara väl så länge de politiska partierna och de ledande politikererna agerar i god tro och med god vilja. Som statsvetaren Nancy Bermeo visade i sin bok *Ordinary People in Extraordinary Times* går demokratier i allmänhet inte under på grund av att människor i gemmen ändrar sin inställning till demokratiens värde, utan på grund av att

måktiga grupper tror sig ha mer att vinna på att avskaffa eller trotsa demokratin än på att behålla och värna den. Den svenske statsvetaren Herbert Tingsten gjorde i andra världskrigets slutskede ett liknande påpekande i sitt arbete *Demokratiens problem*. Det främsta hotet mot demokratin, menade Tingsten, är att betydande grupper ”med alla medel sträva till makt” i stället för att sluta upp kring demokratin. Så har det varit, så kommer det att förbli.

Johannes Lindvall

Professor i statsvetenskap vid Lunds universitet

Inledning

Är vår demokrati i fara? Den frågan trodde vi aldrig att vi skulle ställa. Vi har varit kolleger i femton år och under denna tid haft tankar, skrivit och undervisat studenter om demokratiens misslyckanden på andra platser och i andra tider – Europas mörka 1930-tal, förtrycket i Latinamerika på 1970-talet. Sedan lång tid tillbaka har vi undersökt de nya auktoritära styren som växer fram världen över. Hur och varför demokratier dör har för oss, i vårt yrke, blivit något av en besatthet.

Men nu är det vårt eget land vi vänder blicken mot. De senaste två åren har vi kunnat följa hur USA:s politiker sagt och gjort saker som tidigare aldrig förekommit här – men som vi på andra ställen har uppfattat som recken på demokratisk kris. I likhet med många andra amerikaner känner vi djupa farhågor, samtidigt som vi försöker inntala oss att *så illa kan det ändå inte vara här*. Visserligen vet vi att demokratier alltid är sköra, men den som vi lever i har ju på något sätt lyckats göra det omöjliga. Vår konstitution, vår nationella tro på frihet och jämlikhet, vår genom historien stabila medelklass, våra höga förmögenhets- och utbildningsnivåer och vår stora, diversifierade privata sektor – allt detta borde ha vaccinerat oss mot det slags demokratiska sönderfall som inträffar på andra håll.

Ändå är vi oroliga. Amerikanska politiker behandlar nu sina konkurrenter som fiender, förolämpar den fria pressen och hotar